

Зароблені страхові платежі в обліку страховиків

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Специфіка страхової справи, яка полягає у нагромадженні отриманих від страхувальників (перестраховальників) страхових платежів з метою їх направлення на формування страхових резервів достатніх для здійснення у майбутньому, в разі настання страхового випадку, страхового відшкодування застрахованій особі (перестраховальнику) призводить до виникнення специфічних ділянок обліку, які не притаманні іншим суб'єктам господарювання. Серед таких специфічних ділянок обліку можна виділити: облік надходження страхових платежів та їх повернення у разі надмірної їх сплати чи дострокового розірвання страхового договору; облік формування, використання та розміщення страхових резервів; облік нарахування та виплати страхового відшкодування застрахованій особі чи перестраховальнику; облік передачі ризиків у перестраховування та облік визначення фінансового результату. Водночас на визначення фінансового результату діяльності страхової компанії досить значний вплив має порядок розподілу страхових платежів на зароблені та незароблені та враховуючи, що сума зароблених страхових платежів використовується, як база розрахунку технічних резервів таких, як: резерв збитків, які виникли, але не заявлені (при використанні методу фіксованого відсотка); резерв коливань збитковості; резерв катастроф, то заниження (завищення) зароблених страхових платежів буде призводити до заниження (завищення) розміру вищезгаданих технічних резервів, що в цілому буде призводити до відображення у звітності недостовірного фінансового результату діяльності страховика та його зобов'язань перед застрахованими особами, що підтверджує актуальність обраної теми дослідження

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами розрахунку розміру зароблених страхових платежів на звітну дату та їх обліку у страхових компаніях України займалась невелика кількість вчених, серед яких можна виділити В. Вареню, В.С. Лень, Т.О. Гарматій, О.В. Заремба, В.С. Приходько та інші [4,5, 6, 7, 8, 9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В досліджуваних працях не ставилось питання стосовно врахування безпосередньо при визначенні розміру зароблених страхових премій на звітну дату специфічних ситуації таких, як повернення страховиком страхових платежів страхувальникам за достроково розірваними

договорами та отримання страхових платежів перестраховальником від перестраховика за достроково розірваними договорами.

Мета роботи. Метою даного дослідження є удосконалення методики визначення розміру зароблених страхових платежів на звітну дату з метою покращення повноти, правдивості та достовірності фінансової звітності страховиків.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Правилами формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затвердженими розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104, зароблена страхова премія визначається збільшенням суми надходжень страхових премій протягом звітного періоду (за вирахуванням частки перестраховика) на суму незаробленої премії на початок звітного періоду (за вирахуванням частки перестраховика) і зменшенням отриманого результату на суму незаробленої премії на кінець звітного періоду (за вирахуванням частки перестраховика) [2].

Таким чином на думку вчених В.С. Лень та В. Вареня зароблені страхові платежі можна визначити на підставі даних бухгалтерського обліку за формулою 1 [8. с.73; 4].

$$ЗСП = (ОК 76 - ОД 705) + (ПСК 4911 - ПСД 4931) - (КСК 4911 - КСД 4931), \quad (1)$$

де *ЗСП* — зароблені страхові платежі за відповідний квартал;

ОК — оборот за кредитом рахунка за квартал;

ОД — оборот за дебетом рахунка за квартал;

ПСК — сальдо за кредитом рахунка на початок кварталу;

ПСД — сальдо за дебетом рахунка на початок кварталу;

КСК — сальдо за кредитом рахунка на кінець кварталу;

КСД — сальдо за дебетом рахунка на кінець кварталу.

На нашу думку, зазначена вище форма хоч і відповідає вимогам визначеним у Правилах формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затвердженими розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104, але має недоліки, які можуть призводити до завищення (заниження) розміру зароблених страхових платежів. Зокрема в діючій методиці не враховуються ситуації, щодо повернення страхових платежів за достроковоро розірваними договорами та ситуації з одержання страхових платежів від перестраховиків за достроково розірваними договорами.

Водночас, зважаючи на те, що повернення страхових платежів страховиком страхувальнику призводить до зменшення грошових коштів страховика, тобто до втрати можливих у майбутньому економічних вигод від їх використання, ми вважаємо, що такі страхові платежі не повинні враховуватись страховиком при визначенні розміру зароблених страхових

платежів. Аналогічна ситуація стосовно випадків дострокового припинення дії договорів перестраховування. Тому на нашу для визначення розміру зароблених страхових платежів необхідно використовувати удосконалену нами формулу 2.

$$\begin{aligned} ЗСП = & ((ОК 76 - (Опров Дт 76-Кт68 - Опров Дт 704-Кт 76)) - \\ & - (ОД 705-(Опров Дт 68-Кт705 - Опров Дт 705 - Кт 703)) + \quad (2) \\ & + (ПСК 4911 - ПСД 4931) - (КСК 4911 - КСД 4931)), \end{aligned}$$

Де, *Опров* – оборот за відповідним проведенням за звітний період.

При цьому проведенням Дт 76 – Кт 68 ми пропонуємо відображати повернення страхових платежів страхувальнику у випадку, якщо такі страхові платежі ще не були списані на субрахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг». При цьому у кінці місяця на субрахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» необхідно списувати суму страхових платежів за вирахуванням нарахованих до повернення страхувальникам страхових платежів.

Слід зауважити, що Інструкцією «Про застосування рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» затверджену наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291[3], для відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з повернення страхових платежів за достроково розірваними договорами страхування, рекомендується використовувати проведення Дт 76 – Кт 36, проте зважаючи на те, що суми страхових платежів, які підлягають поверненню страхувальникам є зобов'язаннями страховика, то на рахунках обліку вони повинні відображатись у складі зобов'язань, тобто з використанням рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями».

При поверненні страхувальнику страхових платежів які вже закривались у звітному році на рахунок 703 «Дохід від реалізації робіт та послуг», ми рекомендуємо на суму страхових платежів, які припадають на звітний рік робити одночасно два проведення: Дт 76 – Кт 68 та Дт 704 – Кт 76. Повернення страхових платежів страхувальнику, у випадку, коли частина цих страхові платежів вже були зароблена у минулому звітному році, та страхових платежів, що припадають на звітний рік недостатньо для здійснення цієї виплати, на суму такої недостачі рекомендуємо робити проведення Дт 441 – Кт 68.

Проведенням Дт 37 – Кт 705 рекомендуємо відображати нараховані до повернення страхові платежі, що раніше були перераховані перестраховикам у разі дострокового розірвання дії договору перестраховування, якщо вони ще не були закриті на рахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг», при цьому на 703 рахунок списувати суму за вирахування нарахованих перестраховикам платежів до повернення, якщо ж таке списання вже було, то додатково необхідно здійснити проведення

Дт 705 – Кт 703. Якщо ж здійснюється повернення раніше перерахованих страхових платежів перестраховикам, які були здійснені в минулому звітному році, то рекомендуємо на суму страхових платежів на які перестраховальник зменшував у минулому році зароблені страхові платежі в процесі щомісячного відображення результатів змін перестраховиків у страхових резервах, робити проведення Дт 37 – Кт 441.

Приклад 1. Трьома страхувальниками 28 березня 2009 року було достроково розірвано договори, за якими страховик погодився повернути страхувальникам усі сплачені останніми страхові платежі. При цьому перший договір був укладений 15 листопада 2008 року на пів року, другий 2 січня 2009 року на пів року, а третій 1 березня 2009 року на три місяці. Сума одержаних одноразових страхових платежів на дату укладання договорів склали 12000 грн за першим договором, 50000 грн за другим та 25000 за третім договором. За усіма договорами страхування 10 % страхових платежів одноразово на дату укладання страхових договорів було перераховано перестраховику з яким укладено договори перестраховування на термін дії відповідних страхових договорів, проте в момент розірвання страхових договорів також було розірвано і договори перестраховування, та перестраховик погодився повернути перестраховальнику усі раніше одержані від нього страхові платежі. Необхідно зробити бухгалтерські проведення з повернення страхових платежів за достроково розірваними страховими договорами та одержання страхових платежів, що раніше були перераховані перестраховикам за достроково розірваними договорами перестраховування.

Бухгалтерські проведення до прикладу 1 наведені у таблиці 1.

Приклад 2. Страхова компанія 2 січня поточного року уклала два договори страхування терміном на один рік та одержала одноразові страхові платежі у сумі: за першим договором – 100000 грн; за другим – 20000 грн. Проте 29 січня за згодою сторін (чи з іншої причини) другий договір страхування був розірваний і страховик погодився повернути всю суму страхових платежів страхувальнику (20000 грн). Резерв незароблених премій станом на 1 січня поточного року складав 100000 грн. Необхідно розрахувати зароблені страхові платежі.

Припустимо, що резерв незароблених премій у страховика розраховується за методом $1/24$ «Паушальний метод», тоді на 31 січня поточного року резерв незароблених премій буде розрахований лише за діючим договором страхування та буде становити 95833,33 грн ($100000 * 23/24$).

Тоді сума зароблених страхових платежів за січень згідно з формули 1 складе: $((120000 - 0) + (100000 - 0) - (95833,33 - 0)) = 124166,67$ грн.

Водночас за формулою 2 зароблені страхові платежі будуть дорівнювати: $((120000 - 20000 - 0) + (100000 - 0) - (95833,33 - 0)) = 104166,67$ грн.

Таблиця 1 – Бухгалтерські проведення до прикладу 1

Господарські операції	Дебет	Кредит	Сума
Проведення по першому договору на 28 березня 2009 року			
Нараховано до повернення сума страхових платежів, що припадає на звітний рік	76	68	9000,00
Зменшено дохід звітного періоду	704	76	9000,00
Нараховано за рахунок прибутку сума страхових платежів, що була зароблена в минулому звітному році та яку необхідно повернути страхувальнику	441	68	3000,00*
Нараховано до одержання сума від перестраховика, що припадає на звітний період	37	705	900,00
Закрито субрахунок 705	705	703	900,00
Збільшено прибуток на суму повернутих перестраховиками страхових платежів, на які було зменшено ЗСП в минулому році	37	441	300,00**
Проведення по другому договору на 28 березня 2009 року			
Нараховано до повернення сума страхових платежів, що припадає на звітний рік	76	68	50000,00
Зменшено дохід звітного періоду	704	76	50000,00
Нараховано до одержання сума від перестраховика, що припадає на звітний період	37	705	5000,00
Закрито субрахунок 705	705	703	5000,00
Проведення по третьому договору на 28 березня 2009 року			
Нараховано до повернення сума страхових платежів, яка ще не списувалась на субрахунок 703	76	68	25000,00
Нараховано до одержання сума від перестраховика, що припадає на звітний період	37	705	2500,00

* резерв незароблених премій визначався за методом «1/24» - «паушальний» метод. У 2008 році було зароблено 3000 грн ($6/24 \cdot 12000$).

** $6/24 \cdot 1200 = 300$ грн.

Таким чином сума зароблених страхових платежів розрахована за другою методикою є меншою на 20000 грн, що відповідно може вплинути і на розмір технічних резервів, наприклад при використанні методу фіксованого відсотка для розрахунку резерву збитків, які виникли, але не заявлені, його сума на звітну дату буде меншою на 2000 грн, ніж вона була б при використанні першої методики (формула 1).

Тому, на нашу думку, використання розробленої нами формули визначання суми зароблених страхових платежів на звітну дату надасть можливість бухгалтеру більш достовірно визначити їх суму, що як прямо, так і опосередковано буде підвищувати достовірність фінансової звітності страховиків, які займаються видами страхування іншими ніж страхування життя.

Висновки. В результаті проведеного дослідження виявлено, що ні в нормативній базі з питань страхування, ні у досліджуваних працях вітчизняних вчених не ставилось питання стосовно врахування безпосередньо при визначенні розміру зароблених страхових премій таких специфічних ситуації, як повернення страховиком страхових платежів страхувальникам за достроково розірваними договорами та отримання

страхових платежів перестраховальником від перестраховика за достроково розірваними договорами, які на нашу думку мають вплив на розмір зароблених страхових платежів, а отже і повинні буди враховані у методиці розрахунку зароблених страхових платежів.

Тому нами була розроблена методика розрахунку суми зароблених страхових платежів, яка б враховувала вище перелічені ситуації, головною перевагою якої у порівнянні з нині діючою методикою є те, що вона забезпечує можливість відображення у фінансовій звітності страховиків більш повної, правдивої та неупередженої інформації.

Література

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Правила формування, обліку та розміщення страхових за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затверджені Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Інструкція «Про застосування рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» Затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Вареня В. Бухгалтерський облік страхових резервів / В. Вареня // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. — № 3–4, от 1 февраля 2006 г.
5. Гаманкова О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: навч.-метод. посіб [для самост. вивч. дисц] / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2005. — 183 с.
6. Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Т.О. Гарматій. — Тернопіль: 2004. — 180 с.
7. Заремба О.В. Облік і контроль страхування майна : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / Олександр Вікторович Заремба. — К. 2005. — 25 с.
8. Лень В.С. Облік і аудит в страхових організаціях: навч. посіб. / В.С. Лень. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 408 с.
9. Приходько В. С. Бухгалтерський облік страхової діяльності. — Навч. посіб. [2-ге видання, доповнене й перероблене] / В.С. Приходько. — К.: Лібра 2002.— 216 с.